

Évmillió hídverés

A Rámájana, a világ egyik hatalmas költői alkotása mind a mai napig páratlan érdeklődést vált ki világszerte. Konferenciákat tartanak róla, televíziós sorozat és rajzfilm dolgozza fel a történetet, amellett, hogy évezredek óta meghatározó eleme India kultúrájának: a templomok, a tradicionális irodalom, a vallás, a művészetek majd minden ága Ráma történetéről árulkodik.

A Rámájana vagyis Ráma kalandjai, útjai rendkívül népszerű alkotás, a vallás, a néphagyomány és a tudomány egyaránt foglalkozik vele. Egyes kutatók hatvannyolc szanszkrit nyelvű változata mellett tucatnyi helyi nyelven megfogalmazott változatát ismertetik, s a hősköltemény nemcsak az indiai szubkontinensen ismert, hanem a hinduizmus Délkelet-ázsiai kisugárzásával már a VI. századtól kezdve eljutott Kambodzsába, Sziámba, Malájföldre és Jávára is. Ezen kívül Tibetben, valamint a buddhizmus közvetítésével Kínában is ismertté váltak a történet egyes elemei. A Rámájana történelmi és tudományos megítélésében éppúgy tetten érhető a nyugati vizsgálódás szkeptikus és elfogult mivolta, akárcsak India hagyományának megannyi más vonatkozásában. Még a leginkább mitoszöntögető szakértők is elismerik, hogy a történetnek van történelmi magja, a hagyomány s a szerző, Válmíki pedig nemcsak költeményként (kávja), hanem legendaként, eposzként (ákhjána) és történetként (csarita) is aposztrofálja művét. A Rámájana vonatkozásában különbséget kell tennünk a felidézett események kora, valamint lejegyzésük ideje között, továbbá a történelmi mag és a költői szabadság, megélés, értékelés között. A mű szájhagyományban született és maradt fenn sokáig, s a századok során az énekmondó bárdok hozzáadtak, vagy elhagytak részeket, a mű mégis homogén és konzervens szerkezetű, egy szerzőre utal. Ezt támasztja alá A.A. Macdonell véleménye: A Rámájana egészében véve egyetlen szerző műve, egységes tervszerűséget és kivitelezést tükröz. (History of Sanskrit Literature p.281.), valamint A Rámájana reánk maradt mostani formájában is egységes hőskölteménynek tekinthető. (M. Winternitz, A History of Indian Literature Vol.1. pt.2.) Általánosan elfogadott tény Válmíki szerzősége, akinek irodalomelméleti munkássága is maradandó. A Rg-véda korában már létezett szekuláris költészet, de még nem volt poétikai elmélet. Válmíki nemcsak az egyenlő ritmusú és hangsúlyú, énekelhető, zenével kísérhető új verslábat, a slóka metrumot fedezte fel, hanem azt is felismerte, hogy önkéntelenül ajkaira toluló verse a bánatából fakadt. A költemény elrendezés legyen szimmetrikus és melodikus, nyelvezete természetes és a költő izgatott állapotának megfelelő. A slóka tehát nem csupán egy versmérték, hanem maga a költészet, vagyis az élet muzsikája. Ezzel megfogalmazta, hogy a költészet nem más, mint a költő szívének spontán kitárulkozása, a mindenség bánatkialtására válaszképpen. A költészet tehát nem pusztán tényszerű közlés, hanem esztétikai élvezet is a befogadó számára, a költő pedig az a körültekintő személy, aki elbeszéli az eseményeket vagy saját tapasztalásait. A mű eredetire vonatkozóan merész, sőt, vakmerően fantáziadús vélemények is közközben forognak. Rámát egyesek az egyiptomi Ra-val, vagy Ramszesz fáraóval igyekeznek azonosítani, de próbálkoznak júdeai, mitanni vagy asszír rokonítással is. Mások görög hatást feltételezve az Iliással állítják párhuzamba, a nőrablás motívuma alapján, mert ott Heléna elrablása vezetett a trójai háborúhoz, míg a Rámájában Szitá megszöktetése volt a casus belli. Kritikai véleményként azt fogalmazzák meg egyes kutatók, hogy a történet magva őshonos, több ballada formájában maradhatott fenn, első irodalmi alakját azonban buddhisták (!?) fogalmazták volna meg prákrit nyelven kb. 12.000 versben. Weber szerint a történet Ráma herceg legendáján alapszik, aki eszményi buddhista hívő (?) volt. A Dasaratha-dzsátaka ismerteti a történet torzult változatát, mely szerint Szitá és Ráma testvérek lettek volna. Érdekes módon egyesek ezt a dzsátakát tekintik ősibbnek, s a Rámájana kanonizált változatát későbbi fejleménynek, holott a történelmi mag, valamint a történet költői formába öntése is sokkal inkább pre-buddhista. Winternitz Ráma nagylelkűségét egyenesen buddhista háttérrel magyarázza, holott a mű egészén végigvonul a szeretet, a hősiesség és a könyörület eszméje, ami az őshonos hindu világszemléletnek is szerves része, tehát nem buddhizmus találmánya. Ezek a vélemények figyelmen kívül hagyják, hogy a szöveg nem említi sem Buddhát, sem a buddhizmust, amiből arra következtethetünk, hogy nemcsak az események, de a mű lejegyzése is Buddha korát megelőzően történt. Tény, hogy Ráma a Rg-védában is szerepel, mint aszura király, bár ez akár egyszerű névazonosság is lehet. A Mahábháratá összegzően említi a történetet a Vana-parvában, éppúgy, mint a Bhágavata-purána a kilencedik énekében. Az Atharva-védához tartozó Ráma-tápanija-upanisadban Ráma a legfőbb Isten, a Brahmánda-puránában, az Adhjáta-rámájában pedig mint védőisten szerepel Ráma. A történet pre-buddhista voltát több tényező is alátámasztja. Ráma korának meghatározásában igen szélsőséges időpontokat ismerünk. Az őshagyomány szerint Ráma a Trétá-korszakban uralkodott, amely csillagászati számítások alapján durván Kr.e. kétmillió évvel kezdődött és 867.102-ben fejeződött be. Ezek szerint Ráma nagyságrendileg 1.5-2 millió évvel ezelőtt élhetett. Az első pillantásra meghökkentő időtáv egészen más fényben tűnik fel, ha a NASA idevágó kutatásait is megvizsgáljuk. Srí Lanka már a történelem előtti korokban, mintegy 1.750.000 évvel ezelőtt is emberek lakta terület volt, ami nagyságrendileg egybevág Ráma történetének fenti datálásával. Más források szerint Ráma Kr.e. 4433-ban született tehát pre-buddhista! de még a hőskölteményt az árja népek dél-indiai hódításának szimbólumaként értelmező egyébként idejétmúlt nézetek is kénytelenek osztani a Buddhát megelőző datálást. A történet tényszerűségét a pontos földrajzi adatok is alátámasztják: Ráma és Szitá útja az Észak-indiai Ajódhja székvárostól pontosan nyomon követhető a Dél-indiai Rámésvaramig, illetve Srí Lanká szigetéig, majd vissza Ajódhjáig. Válmíki két verzióban, északi és déli változatban maradt fenn, amelyek további három-három variációra oszlanak. A két fő verzió sok közös vonást örít és visszavezethető a Ráma-regére, az egyes kisebb variációk olykor harmad-harmadrészben különböznek egymástól. A XIII-XVIII sz. között több mint ötven kommentár keletkezett. A legkorábbi kézirat 1020-ból való, jó másfél évezreddel Válmíki összegzése után. A mű északon keletkezett, s több évszázad alatt jutott el délre, ahol vallásos műnek tekintették s a kommentátorok munkái segítségével igyekeztek kanonizálni. A Rámájana hét könyvből (kanda) áll, összesen 24.000 verset (slókat), 96.000 sort tartalmaz, azaz mintegy kétszerese az Iliásznak és Odüsszeiának együttvéve. A történet párbeszéddel indul, ami bevett szokás az indiai hagyományban, s az alábbiak szerint tagolódik: 1. Bála-kanda

Ráma gyermekkor a Raghu nemzetségben; 2. Ajódhjá-kánda események a székvárosban, Szítá és Ráma esküvője, száműzetés; 3. Aranja-kánda erdei szakasz, a száműzöttek élete, Szítá elrablása; 4. Kiskindhjá-kánda Ráma látogatása a majomkirály fővárosában; 5. Szundara-kánda szépséges rész, hídverés és Ráma átkelése Lankára; 6. Juddha/Lanká-kánda csatajelenet, Rávana halála, Szítá kiszabadítása, visszatérés Ajódhjába, Ráma megkoronázása; 7. Uttara-kánda végső szakasz, Szítá száműzetése, két fiának születése, Szítá visszafogadása, majd mennyekbe távozása. Általánosan elfogadott vélemény szerint a II-VI. könyv, valamint az I. könyv a mű eredeti tömbjéhez tartozik, a VII. könyv egyes részleteivel együtt, bár ezt Válmíki értelemszerűen később foglalta keretbe. Egyes kutatók igyekeztek szekvencionálni a történetet, mintha az eredeti mag az udvari intrika s az erdei száműzetés lett volna, amihez később csapódott volna a többi, mitikus elem: a nőablás és a hadviselés. Mindez arra a feltevésre vezethető vissza, miszerint a viszonylag késői Dasaratha dzsátaka-történetből próbálták eredeztetni a Rámájánát. Sokkal célravezetőbbnek tűnik azonban a történet koherens egészként történő értelmezése. A nőablás és a háborúság éppúgy nem tűnik mitikusnak, mint az intrika és a száműzetés, tehát nincs belső, szerkezeti ellentmondás a műben, ráadásul nincs bizonyíték arra vonatkozóan, hogy a későbbi fejezetek fontos alakjai, Rávana és Hanumán a Rámájánától függetlenül, azt megelőzően is ismertek lettek volna. Amennyiben a csodás, fantasztikus és természetfölötti elemeket költői eszközöknek, avagy a valóság lehetséges variációinak tekintjük, semmi sem cáfolja a történet egészének hiteles, tényszerű voltát. Ugyanakkor a Rámájánát igyekeztek allegorikusan is értelmezni. Egyesek szerint a harcias történet nem más, mint az árja hódítás a barbár délen. Ám ezzel a leegyszerűsítő véleménnyel szemben több aggály is fölmerül. Rávana démonkirály nem primitív bennszülött, hanem művelt és nagyhatalmú uralkodó, székhelye pompás város, birodalma prosperált. Ő maga ráadásul hindu, Siva imádója (akárcsak Ráma) származására nézve bráhma, Pulasztja ösbölcs unokája, rendkívül járatos a hindu szentírásokban is. Meglehetően civilizációja más, de kultúrája azonos, így nem érvényes a hódító barbár szembeállítás. Mások a klasszikus védai történet, a jó és a gonosz párharcát jelképező Indra Vrtra ellentét parafrázisát vélik felfedezni a Rámájánában, miszerint Ráma volna Indra, Hanumán a monszun-génius, Szítá (barázda) a földművesség megtestesítője, Rávana pedig Vrtra, a ráksasza démonok királya. Sankara szimbolikus értelmezése sokkal helytállóbbnak tűnik, hiszen a történet nem csupán egy hős halandó életét beszéli el, hanem egyetemes emberi helyzeteket is tartalmaz, kódolt formában. Ezek szerint az illúziót (erdőt) átszelő és szenvedélyt és gyűlöletet (a ráksasza démonokat) legyőző lélek (Ráma) teljes pompájában ragyog a békesség (Szítá) társaságában. A Visnu-hit értelmezése szerint Ráma a legfőbb Isten, testvére, Laksman az Isten kegyeit kereső lélek, szolgálatai jelentik a megtisztulás módját, célja Isten elérése, Szítá pedig nem más, mint Ráma örök női párja. Az az értelmezés is kézenfekvő, miszerint Ráma az ember értelmi oldala, a racionális, maszkulin aspektus, míg Szítá az érzelmi oldal, a feminin princípium. Elválásuk, távolságuk szenvedést okoz, míg találkozásuk meghozza a harmóniát. A jellemábrázolásban Válmíki emblematikus: Ráma a hős, az igazságos uralkodó, Szítá a hűséges feleség, Laksman és Bharata az eszményi testvérek. Talányos Hanumán személye, s a vánarák szerepe. Kezdetben talán emberi lényekként szerepeltek az ősi Rámájánában, a végleges változat azonban emberi tulajdonságokkal felruházott állatok gyanánt mutatja be a majomnépet. Talán emberszabású majmok a vánarák? Vagy a darwini evolúció hiányzó láncszemei? Netán a Dekkán fennsík őslakói? Értelemszerűen nem vadállatok, hiszen államszervezetük, civil intézményeik voltak, s bár nem állt távol tőlük az agyafúrtság és egy-egy majomtrükk, mégis élénk erkölcsi érzékkel, intelligenciával, igazságszeretettel bírtak, rátermetségük példás, Hanumán pedig a hűség eszményképe. Hasonlóképpen talányos az okkult jelenségek, természetfölötti erők döbbenetes erejű ábrázolása. A hihetetlen képességekkel rendelkező erdei bölcsök és remeték, a különleges fegyverek, repülőgépek vagy a természeti törvények legyőzése talán csak a hiperérzékeny keleti elme játékaik volnának? Vagy a jelenségek mögött mélyebb jelentés is rejlik? Emeljünk ki egyet a Rámájána számos csodájából: Ráma hídját, amely összekötötte az indiai szubkontinentet és Srí Lanká szigetét! A nagytestű, bámulatos erejű majmok pálmákat, gránátalmafákat, kókusz-, bakula-, nimba-fákat és más fákat hoztak, valamint elefánt-nagy sziklákat, meredek szirteket szaggattak ki a földből s gépi szerkezetekkel szállították azokat. Amint a hatalmas sziklákat a vízbe taszították, az hirtelen felfortyan, az égig szökött, majd lenyugodott ismét. A vízbe zuhanó fák köröskörül felkavarták az óceánt. Egyik-másik majom mérőlécezt hozott (hogy egyenes legyen a híd). Nala nekilátott, hogy száz jódsana [kb. 1200 kilométer] hosszú, pompás nagy hidat verjen a folyók és patakok urán keresztül. Nekifogott a bámulatos erejű majmok segítségével a hídverésnek. Volt, aki mérőlécezt hozott, mások gerendákat cipeltek. A Rámát követő hegység- és felhőszín majmok százainak segítségével megépítették fűből és fából a hidat. Virágzó koronájú fákat építettek a hídba a majmok. Dánava démonokra emlékeztető majmok szorgoskodtak mindenfelé, hatalmas sziklákat és kőszirteket cipelve. A szirtek és sziklák iszonyú robajjal zúdultak a hatalmas-mély vízbe. &A makara-szörnyek lakhelye fölött erővel vert híd pompás látványt nyújtott, ragyogó volt, akár a Tejút az égbolton. (6.22.55-63, 70.) Rámának egy saskeselyű ad hírt Szítá elrablásáról, egy másik pedig Lankára hurcolásáról. Hanumán ellenőrzi a híreket, majd hidat vernek: nagy kőkockákat, lépőköveket zúdítanak a tengerbe, jókora távolságra egymástól. Öt napig tartott az építkezés, az alábbi ütemezés szerint: 1. nap 168 kilométer, 2. nap 240 km, 3. nap 252 km, 4. nap 264 km, 5. nap 276 km. Az eposz itt feltehetően költői túlzásokba bocsátkozik, hiszen a hidat 100 jódsana, azaz mintegy 1200 kilométer hosszúnak nevezi, jóllehet a mai távolság mindössze kb. 30 kilométer. Nagyjából Szumátra szigete fekszik 1200 kilométernyi távolságra Dél-Indiától. Mindemellett figyelembe kell venni a tektonikai mozgásokat, sőt, azt sem feledhetjük, hogy a hagyomány szerint Srí Lanká szigete hajdanán sokkalta nagyobb volt. Ráadásul a Dél-indiai tamil nyelvű, fakéregre rótt iratok India hatalmas déli részéről számolnak be, amely hosszú idő alatt, apránként merült az óceánba. Ez a feltételezett ősi Lemuria, s az elsüllyedt őskontinens vélhetőleg összekötötte Ausztráliát, Dél-Indiát így Srí Lanká szigetét is és Madagaszkárt. 1. ábra A feltételezett Lemuria és India elsüllyedt déli része A különleges földnyelvet, apró szigetek és homokpadok sorát Indiában Ráma hídjaként (Rámaszétu) ismerik. Ráma a majomharcosok segítségével kelt át a tengerszoroson, sikerrel megvívta csatáját, majd visszatérően megállt Rámésvaram szigetén. A hosszan elnyúló sziget 450 négyzetkilométer kiterjedésű, a hasonló nevű várost

maga Ráma alapította. Itt mutatta be engesztelő áldozatát Sivának a megölt bráhmaánért, Rávanáért. A hely különösképp szentnek számít, itt minden homokszemet Siva képviselőjének tartanak, ezért tilos a szántás és a fazekasmesterség a szigeten. A kisvárost Dél-India Benáreszének tartják, legfőbb nevezetessége a Sivának szentelt Rámanáthaszvámí templom. Alapítójának Rámát tekintik, a későbbi uralkodók a XII. századtól kezdve dravida stílusban bővítették. Az épület mintegy 72 hektár területen fekszik, kapuzata 53 méter magas, a mennyezetet és kapukat 10-15 méteres gigantikus kőlapok alkotják. A számos folyosó és oszlopsor hossza majd másfél kilométer, mintegy háromezer különleges faragású díszes oszlop áll a templomban, aminek szolgálatát bráhmaánák látják el, s a költségeket 72 falu bevétele fedezi. A sziget csücskén fekszik az a hely, ahonnan Lanká védelmében Ráma néhány nyíllövessel megsemmisítette a híres hidat. A NASA több mint kétszáz kilométer magasságból készült űrfelvételein jól kivehető Palk-öböl táján a titokzatos híd, amely összeköti a szubkontinentet és Srí Lanká szigetét. Hadd idézzük a képaláírást: A földnyelv különleges íveltsége és összetettsége sejtetni engedi: talán emberi alkotásról van szó! A legendák, de a legújabb régészeti kutatások szerint is mintegy 1.750.000 éve van jelen az ember Srí Lankán. Ez az adat kulcsfontosságú lehet a misztikus Rámájana-eposz megfejtéséhez, melynek története a feltevések szerint a Trétá-jugában zajlott, több mint 1.700.000 esztendeje. Az eposz megemlíti a Rámésvaram és Srí Lanká között vert hidat, amit a dinamikus és legyőzhetetlen Ráma felügyelete mellett építettek, akit Isten földi megjelenésének tartanak. Meglehet, ez az információ nem csigázza föl az emberiség eredetét kutató régészek fantáziáját, de bizonyosan a spiritualitás új kapuit nyithatja meg az indiai mitológiához kapcsolódó őstörténet vonatkozásában. (NASA, Astronaut Photography of Earth) A földnyelvet a térképek Ádám hídjaként jelölik. Ez azért is érdekes, mert Srí Lanká egyik nevezetes látványossága az Ádám-csúcs, ahol a legenda szerint Ádám lábnyomát őrzik. Rámésvaram egyik templomában pedig Ráma lábnyomát imádják. Még meglepőbb, hogy a kontinens csücskén fekvő, még Indiához tartozó kis szigeten, Rámésvaramom két idegen sírt őriznek. Tudvalévő, a hinduk nem temetkeznek, hanem elégetik halottaikat. A helybéli muszlimok gondozzák a sírokat, amikről a hagyomány úgy tartja, Káin és Ábel tetemeit rejtik. Ennél már csak az meglepőbb, hogy a Rámájana egyik jávai verziója, a Szérat Kánda Mekkában kezdődik, ahol Ádám és fiai, Abil és Kabil, valamint a Sátán időznek. A szöveg furcsa párhuzamba állítja Noét és Umát, majd a muszlim alakok eltűnnek, s a korai jávai királyok leszármazási táblái után következik a közismert Ráma-történet! Rác G. Géza